

ЕТНОГРАФСКИ
ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

**Етнографског
института
САНУ**

LXIX(3)

Београд 2021.

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN**OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY****LXIX****No. 3***Chief Editor:*

Prof. Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor:

Sanja Zlatanović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board:

Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Peter Finke, PhD (University of Zurich), prof. Karl Kaser, PhD (Karl-Franzens University, Graz), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology, Russian Academy of Sciences, Moscow), prof. Elena Marushiakova, PhD (University of St. Andrews), Marek Mikuš, PhD (Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle), Ivanka Petrova, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Jana Pospíšilova, PhD (Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences, Brno), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana).

Editorial board:

Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade, corresponding member of SASA), Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA), Aleksandar Krelj, PhD (Institute of Ethnography SASA), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board:

Čarna Brković, PhD (University in Goettingen), Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade, retired professor), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelić, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary:

Sonja Radivojević (Institute of Ethnography SASA)

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXIX

свеска 3

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник:

Др Сања Златановић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор:

Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Петер Финке (Универзитет у Цириху), проф. др Карл Казер (Карл-Францес Универзитет Грац), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт за етнологију и антропологију, Руска академија наука, Москва), проф. др Елена Марушиакова (Универзитет Сент Ендријус), др Марек Микуш (Макс Планк Институт за социјалну антропологију, Хале), др Иванка Петрова (Институт за етнологију и фолклористику са Етнографским музејем, Бугарска академија наука, Софија), др Татиана Подолинска (Институт за етнологију и социјалну антропологију, Словачка академија наука, Братислава), др Јана Поспишилова (Институт за етнологију, Чешка академија наука, Брно), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана).

Уређивачки одбор:

Др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), дописни члан САНУ Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александар Крел (Етнографски институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет:

Др Чарна Брковић (Универзитет у Готингену), др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд, професор у пензији), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирин (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва:

Соња Радивојевић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2021.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher:
INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011–2636–804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектор:
Весна Смиљанић Рангелов

Превод:
Аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
300 примерака

На свом VII редовном скупу, одржаном 10. новембра 2021. године, чланови Одељења друштвених наука су на основу позитивних рецензија прихватили за штампу Гласник Етнографског института САНУ LXIX свеске 1, 2 и 3.

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

The Bulletin of the Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

Садржај
Contents

I

Научни радови
Scientific Papers

- Тема броја: Култура „нове нормалности“. Локалне и глобалне перспективе** (ур. Весна Трифуновић и Иван Ђорђевић)
- Topic of the Issue: Culture of the “New Normal”. Local and Global Perspectives** (eds. Vesna Trifunović and Ivan Đorđević)
- Весна Трифуновић, Иван Ђорђевић*, Култура „нове нормалности“ – значење и употреба појма 519–530
- Vesna Trifunović, Ivan Đorđević*, Culture of the “New Normal” – Terminological Meaning(s) and Use(s)
- Stuart Blume*, Goodbye Global Health? 531–541
- Стјуарт Блум*, Збогом, глобално здравље?
- Desislava Pileva, Ivaylo Markov*, Counter-Urbanization and “Return” to Rurality? Implications of COVID-19 Pandemic in Bulgaria 543–560
- Десислава Пилева, Ивајло Марков*, Контраурбанизација и „повратак“ руралном? Импликације пандемије ковида 19 у Бугарској
- Nikola Lero*, COVID-19 as a Badiouian Event? A Global Insight Into Theoretical Interrogation of Žižek’s Pandemics 561–574
- Никола Леро*, Пандемија ковида-19 као бадјуовски Догађај? Глобални увид у теоријско испитивање Жижековог разумевања пандемије
- Ines Prica*, SARS-CoV-2: uspon i pad *hrvatskog scenarija*. Etnografija koronapolitika u hrvatskom upravljanju pandemijskom krizom 575–592
- Ines Prica*, SARS-CoV-2: Rise and Fall of the *Croatian Scenario*. An Ethnography of the Corona-Politics in the Croatian Pandemic Crisis Management
- Младен Стајић, Бојан Жикић, Марко Пишев*, Шумови у комуникацији: „двострука обавезаност“ током епидемије ковида 19 у Србији 593–608
- Mladen Stajić, Bojan Žikić, Marko Pišev*, Noises in Communication: “Double Bind” during the Epidemic of COVID-19 in Serbia

- Zona Zarić, Ivica Mladenović*, The Pandemic: A Breeding Ground for Authoritarian Power Grabs 609–623
- Зона Зарић, Ивица Младеновић*, Пандемија: плодно тло за ауторитарно грабљење моћи
- Биљана Анђелковић, Саша Недељковић*, Епидемија као регулатор интерперсоналних односа: утицај комбиноване наставе на однос између ученика основне школе 625–639
- Biljana Anđelković, Saša Nedeljković*, The Epidemic as a “Regulator” of Interpersonal Relationships: the Impact of “Combined” Schooling on the Relationship among Primary School Students
- Катарина М. Митровић*, Заједно сами: могућности и ограничења зрелог заједничког становања током пандемије ковида 19 641–656
- Katarina M. Mitrović*, Together Alone: Opportunities and Limitations of Mature Coresidency during the COVID-19 Pandemic
- Ana-Marija Vukušić*, „Poludit, puknit i to je to...“ Pandemija koronavirusa i domovi za starije i nemoćne u Hrvatskoj 657–673
- Ana-Marija Vukušić*, “To Go Crazy, to Snap and That's it...” Coronavirus Pandemic and Nursing Homes in Croatia
- Марина Мандић*, Вирусна апокалипса: дискурси ширења и заустављања епидемије на примеру филмских наратива о зомбијима 675–687
- Marina Mandić*, Viral Apocalypse: Discourses of Spreading and Stopping Epidemic through the Example of Zombie Film Narrative

II

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

- Sonja Radivojević*, Ethnographic Journey into the Heart of Smartphone 689–692
- Бранко Бановић*, Градска свакодневица у прошлости: архивски рад и примарни извори у контексту антрополошких истраживања 692–695
- Александар Крел, Модалитети и контексти етничке идентификације: случај Мостара и Сарајева 696–701
- Мирослава Лукић Крстановић*, Социјализам у истраживачком фокусу: конструкт, факат и перцепција 701–705

III

Прикази Reviews

- Светлана Турковић, Тихомир Р. Ђорђевић, Цигани у Србији.* 707–711
Етнолошка истраживања
- Сања Златановић, Tatiana Bužeková, Mágia a čarodejníctvo* 711–713
v etnografických štúdiách do polovice 20. storočia

IV

Хроника Chronicle

- Кринка Баковић, Клуб студената етнологије и антропологије* 715–717
двадесет година касније: нове генерације и стари изазови
током пандемије

As we can see, *The Global Smartphone: Beyond a youth technology* opens a broader range of issues and topics and although of particular interest for researchers engaged in digital technologies, it can be helpful for anyone dealing with contemporary anthropology, including non-academic readers. The study, conducted in a contemporary context and dealing with both contemporary and timeless disciplinary and human issues, is reminiscent of classical ethnographic studies, which offer guidance on what it means to deal with present-day anthropology.

References

- Abidin, Crystal. 2018. "We Have Never Been Digital Anthropologist". Blog Anthrodendum. <https://anthrodendum.org/2018/02/03/we-have-never-been-digital-anthropologists/> (Published: February 3, 2018; Accessed September 23, 2021).
- Clifford, James & George E. Marcus, eds. 1986. *Writing Culture: the Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- Howell, Signe. 2018. "Ethnography." In *The Cambridge Encyclopaedia of Anthropology*, eds. F. Stein, S. Lazar, M. Candea, H. Diemberger, J. Robbins, A. Sanchez & R. Stasch. <https://www.anthroencyclopedia.com/printpdf/262>
- Miller, Daniel. 2010 (1988). *Stuff*. Cambridge: Polity.
- Xinyuan, Wang. 2020. "Life online: the new authentic?" British Science Association. <https://www.britishecienceassociation.org/blog/life-online-the-new-authentic> (Published: August 4, 2020; Accessed September 13, 2021).

Sonja Radivojević

Градска свакодневица у прошлости: архивски рад и примарни извори у контексту антрополошких истраживања

Драгана Радојичић, *Архив и антропологија сећања*.

Етнографски институт САНУ, Метроон: извори за етнологију и антропологију, књ. 1, Београд 2020, 241 стр.

Теренски рад представља једно од дистинктивних обележја антрополошке методологије и истраживачку активност у којој се генерише највећи број примарних података. Познато је да се антрополози брижљиво и студиозно припремају за теренски рад, да се у највећој мери држе постављеног теоријско-методолошког оквира истраживања, али и да динамика теренског рада учини да се почетни истраживачки планови у мањој или већој мери модификују. Са теренских истраживања враћамо се са материјалом прикупљеним на основу више десетина структурисаних интервјуа, али често се деси да су кључна запажања и важна открића настала управо током оних активности које претходно нису биле планиране (Eriksen 2004, 42–52). Даље, у временима када се етнологија доминантно перципирала као наука о прошлости и развијала као једна од помоћних историјских наука, етнологи су незаобилазно користили архивску грађу у својим истраживањима. Како се наша наука теоријски и методолошки развијала

и како се фокус етнологије-антропологије премештао на урбани терен и савремено друштво, архиви су све више престајали да буду институције у којима етнологи-антрополози спроводе своја истраживања или бар неке њихове делове. Ипак, архивска грађа – а притом не мислим само на документацију државних органа, већ на различитим медијима забележен документарни материјал – нужно остаје веома релевантна за разумевање бројних феномена које обрађује савремена антропологија. Имајући на уму да велики део примарних података добијених истраживањем не нађе своје место на страницама књига и радова које објављујемо, што не значи да нису релевантни у другом истраживачком контексту, Етнографски институт САНУ покренуо је едицију „Метроон: Извори у етнологији и антропологији“, са циљем представљања примарних извора, како архивских тако и оних који настају у току теренског рада етнолога-антрополога. Књига *Архив и антропологија сећања*, ауторке проф. др Драгане Радојичић, научне саветнице и директорке Етнографског института представља прву књигу објављену у овој новоуспостављеној едицији.

Пре него што се спустим на разматрање садржаја књиге, желео бих да укажем на прве асоцијације које ми је побудио наслов књиге. Наиме, када кажемо сећање, у антропологији доминантно мислимо на колективно сећање. Наравно, друштва нити памте нити се сећају у буквалном смислу. Ради се о оперативној метафори којом је један когнитивни процес пренесен на ниво културе, тако да даље можемо говорити о националном, културном, религијском сећању итд. Ми памтимо и сећамо се захваљујући комплексној мрежи неурона, а друштва памте захваљујући комуникацији (Assman J. 2008). Са колективним сећањем у вези су и феномени друштвеног заборављања, које као и само сећање може бити активно и пасивно. Највећи део материјала за друштвено сећање налази се у архивима, а од много разлога зависи да ли ће овај или онај аспект сећања почети да живи активним животом (Assman A. 2008). Архиви представљају институције које се формирају под утицајем људске потребе да се сачува свест о прошлим епохама. У том контексту занимљив је пример из 1931. године, када је Турска продала део архивске грађе из османског периода једној фабрици за прераду папира у Софији, не знајући за вредност тих докумената. Како је Влада Бугарске знала за вредност османских архивских записа које је ова фабрика купила по вредности старог папира, запленила их је и након анализе сместила у Бугарску националну библиотеку Ћирила и Методија у Софији – која данас, са више од милион докумената, представља трећи по величини османски архивски центар, одмах након Истанбула и Каира. На основу тих докумената могуће је разазнати особености друштвеног, економског и културног живота градова у различитим провинцијама Османског царства, а посебно добро је документован живот градова на Балканском полуострву (Altay 2017). Користећи, између осталог, ову богату архивску грађу, бројни бугарски истраживачи прошлости су направили запажене научне искорак и постали врло цењени и признати стручњаци. Управо овај пример несмотреног односа према архивској грађи јавио ми се као прва слика након читања делова књиге у којима ауторка образлаже значај архива као институције и значај архивских истраживања за антропологију.

Књига *Архив и антропологија сећања* бави се контекстом Херцег Новог у осамнаестом веку. У граду се тада преплићу елементи култура Истока и Запада који се у свакодневном животу уклапају у један складан микрокосмос. Ауторка Драгана Радојичић у књизи анализира састав девојачких прџија (дота, мираза,

спреме или имовине) коју су девојке приликом удаје Доносиле из родитељске куће. Превела је велики број докумената и издвојила преко педесет који су карактеристични. У књизи представљени пописи прђија доминантно су на италијанском језику, садрже велики број провинцијализама и тешко су читљиви. Ови документи сведок су и бурне језичке прошлости у којој се мешају утицаји венецијанског италијанског језика, словенског говора у залеђу, као и бројне туђице које долазе трговачким и поморским везама, а које се временом одомаћују у локалној употреби. На основу презентованих докумената могуће је реконструисати имовно стање актера сваке прђије понаособ, као и новчану суму којом се свака прђија процењивала, што је било значајно због судских спорова који су се водили из различитих разлога – развод, преудаја, смрт. На тај начин могу се разазнати друштвени статус и економска моћ породице, а може се изградити и свест о динамици друштвених, економских, политичких и културних прилика тога доба. Као што видимо, књига евоцира један и практичан и емотиван моменат који је проживео велики број породица у Херцег Новом током осамнаестог века. Сами документи и њихова анализа говоре о сегменту прошле реалности у коме се преплићу питања економске и правне сигурности жена, односа унутар породице, односи међу породицама, питања општих друштвених односа и економске моћи појединачних породица, као и питања моде. Књига *Архив и антропологија сећања* представља наставак ауторкиног давнашњег интересовања за свакодневни живот у друштвима Медитерана који је анализира на основу архивске грађе Политичко-управног Млетачког архива, али и архива у Венецији и Падови. У својим истраживањима студиозно је реконструисала одевање свих друштвених слојева и припадника свих конфесија на овом делу Јадрана, а показала је и да је одећа била носилац слике о друштвеним, културним и другим променама које су се дешавале у Херцег Новом. У одевању се огледа дух времена, као и политичка и друштвена збивања. Бројним луксузним одевним предметима представљани су друштвени статус и економска моћ породице. Анализом одевања сагледавала је економско стање, друштвени положај поседника одеће, културне контакте сеоске и градске средине, досељавања. Реконструисала је традиционални костим које је носило домицилно православно становништво у руралним областима, као и женски грађански костим који је подразумевао начин одевања какав је био заступљен развијеним градским срединама Медитерана.

Указао бих сада и на један значајан методолошки моменат у истраживању архивске грађе. За истраживање градске свакодневице Херцег Новог у осамнаестом веку треба бити оспособљен за читање различитих варијанти староиталијанског језика, разумети значење бројних локализама, знати народни језик и значење туђица које постају саставни део говора у новом контексту у којем добијају и нека нова значења. Треба имати на уму да ти документи често нису читко писани. Нарочито не у архиву у коме је ауторка доминантно истраживала, који је локалног типа и који садржи велики број докумената који нису дело професионалаца. Даље, да би се дошло до документа значајног за анализу која ће уследити, треба обрадити документе који ће се показати не толико битним конкретно за анализу, али не и небитних за разумевање неког другог сегмента свакодневног живота. Истраживачки рад са архивским документима дуго траје, није динамичан и није велики број научних делатника који поседују страст за радом у архивима. Управо та страст, која у случају Драгане Радојичић поред истраживачког има карактер неговања интелектуалне породичне традиције

и афективног односа према архивима, евидентна је у начину на који ауторка приступа прикупљању и анализи архивске грађе.

Будући да је наслов књиге код мене покренуо асоцијације на концепте културног сећања и заборављања, осврнуо бих се и на значај истраживања градске свакодневице. Наиме, у друштвима у којима живимо прошлост се инструментализује на различите начине и у различите сврхе, некада се тежи стварању једне униформне јавне слике о прошлости и прошлим епохама, а око „великих“ питања често се воде „културни ратови“. Савремена Црна Гора већ дуго времена представља инспиративан терен за разумевање тих феномена. Како сам део њих систематски анализирао, стекао сам утисак да је сваки нови корак ка униформизацији историјског сећања и креирању консензусу подложних метанаратива, уједно био и корак даље од познавања комплексности свакодневног живота и уопште свести о свакодневици у прошлости. Док је велики број актера спремних да дискутују о прошлим ратовима, конфликтима или неким политички значајним питањима из прошлости, само они ретки и најчешће у јавној сфери невидљиви интелектуалци имају способност да ухвате ту нит свакодневног живота на локалном нивоу – шта су људи у прошлости облачили, како су се заљубљивали, женили, удавали, шта су јели, како су се забављали и проводили слободно време итд. Имајући то на уму, књига *Архив и антропологија сећања* на ауторитативан начин евоцира сегмент свакодневног живота Херцег Новог током осамнаестог века у коме се питања економске и правне сигурности жена преплићу са питањима породичних и осталих друштвених односа, економске моћи појединачних породица и тренутне моде. Сва та питања проткана су питањем најтананијих људских емоција, јер нам остаје само да наслутимо колико је емоција и жеља за бољим животом уткано у сваку од документованих и анализираних прђија. Стога, књига *Архив и антропологија сећања* осим научног, културног и едукативног значаја, представља значајан извор за будућа истраживања прошлости Херцег Новог и припадајућег му културног контекста.

Литература

- Altay, Ahmet. 2017. *A Migration Story from Istanbul to Sofia: The Ottoman Archival Records in Bulgarian St Cyril and Methodius National Library*. Journal of Balkan Libraries Union: 34–37.
- Assman, Aleida. 2008. “Canon and Archive.” In *Media and Cultural Memory/Medien und kulturelle Erinnerung*, eds. Astrid Erll & Ansgar Nünning, 97–109. Berlin: Walter de Gruyter.
- Assmann, Jan. 2008. “Communicative and Cultural Memory.” In *Media and Cultural memory/Medien und kulturelle Erinnerung*, eds. Astrid Erll & Ansgar Nünning, 109–119. Berlin: Walter de Gruyter.
- Eriksen, Thomas Hylland. 2004. *What Is Anthropology?* London: Pluto Press.

Бранко Бановић

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /
главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm

Три пута годишње. – Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259
ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института
COBISS. SR-ID 15882242